

Степан Олексюк (Тудор) як представник Львівської філософської школи: аналіз юмівського поняття перцепції

Степан Іваник

Кафедра філософії, Національний університет "Львівська політехніка", УКРАЇНА, м.Львів, вул.С.Бандери, 12, E-mail: stepan.ivanyk@gmail.com

Abstract - The main idea of thesis is to present a philosophic creation of Stepan Oleksiuk - the one of Ukrainian representatives of Lvov philosophic school.

Ключові слова – perception, analytical method, Lvov-warsaw philosophic school

I. Вступ

Період з 1895 по 1939 роки – це час існування у Львові відомої на весь світ філософської школи (так званої львівської, або львівсько-варшавської) під керівництвом професора Львівського університету Казімежа Твардовського. Прибувши після закінчення філософського факультету Віденського університету до Львова у 1895 році Твардовський за короткий час організує і оживляє філософське життя міста. Завдяки своїм ґрунтовним філософським знанням та вмінні зацікавити молодь проблемами філософії Твардовському вдалося згуртувати навколо себе цілу плеяду талановитих філософів (Ян Лукасевіч, Тадеуш Чезовський, Казімеж Айдукевіч, Тадеуш Котарбінський, Жигмунт Завірський, Станіслав Лесьневський, Владислав Татаркевич, Леопольд Блауштайн та ін.) які в свою чергу зробили вагомий внесок в різні ділянки світової науки. Початок другої світової війни по суті діла перервав розвиток філософської школи Твардовського в самому зеніті її слави, а після війни основні наукові позиції школи були піддані нещадній критиці з боку речників пануючої комуністичної та соціалістичної ідеології. Інтерес до дослідження філософської спадщини школи стрімко почав рости у Польщі разом з упадком соціалістичної системи у 80-х роках ХХ століття, а на сьогоднішній день польська філософія може похвалитися численними дослідженнями з проблематики школи. Проте, слід пам'ятати що філософська школа Твардовського мала велике значення не тільки для становлення національної польської науки, а й для становлення науки інших національностей, серед яких і українців. Між іншим, серед безпосередніх учнів Твардовського були такі українські філософи, як Степан Балей та Степан Олексюк (Тудор). На жаль, на сьогоднішній день в Україні мало що відомо про філософську творчість цих представників Львівської філософської школи. При чому, якщо Балей (а точніше його наукова діяльність після 1927-го року, коли він переїхав до Варшави) на сьогодні залишається більш відомим у Польщі, ніж на його Батьківщині, то про Олексюка нічого не відомо ані в Польщі, ані в Україні. Метою мого виступу буде привідкрити завісу над філософською спадщиною Степана Олексюка, показати його як одного з оригінальних філософів Львівської філософської школи К. Твардовського.

II. С.Олексюк і Львівська філософська школа

Перший контакт С.Олексюка з львівською філософською школою відбувся ще під час його студентських років (після його вступу на філософський факультет Львівського університету в 1912-му році). В університеті Олексюк прослухав ряд філософських курсів, що читалися Казімежем Твардовським та Казімежем Айдукевічем – починаючи від логіки і історії філософії і закінчуючи етикою і естетикою. Він також активно включився роботу студентських теоретичних семінарів з філософії, якими керував Твардовський. Перша світова війна перервала навчання Олексюка у Львівському університеті, але він поновлює його після свого повернення до Львова і закінчує університет у 1926 році, захистивши магістерську роботу на тему «Імпресія і ідея у Юма», яку можна вважати його першим серйозним філософським дослідженням. Після закінчення університету Олексюк вчителює і паралельно бере активну участь в засіданнях очолюваного Твардовським Польського Філософського Товариства, яке по суті діла було своєрідною дискусійною ареною представників львівської філософської школи. В періоді між 1927 та 1939 роками він виступив на засіданнях товариства з доповідями на наступні теми: «Про помилки в шкільних письмових роботах з рідної мови (спроба аналізу й психологічної класифікації)», «Підстави для аналізу оман», «Про предмет так званого спостережувального судження», «Предмет і його вигляд у спостереженні», «Про почуття і пізнання», «Діалектичний матеріалізм», «Історичний матеріалізм», «В пошуку об'єктивних відповідників наших відчуттів. (На марґінесі доповіді Тадеуша Вітвіцького «Про пізнавальне значення відчуттів» і праці Саломона Ігля «З філософії вітального досвіду»). Найважливішою філософською роботою Олексюка стала докторська дисертація «Про так зване спостережувальне судження. Дослідження з психології пізнання», яку він захистив у 1932 році у Львівському університеті під керівництвом Твардовського. Ця робота стала своєрідним підсумком філософської діяльності, тут викристалізувалися його основні філософські позиції. Окрім цього Олексюк під псевдонімом Тудор опублікував в лівих українсько- та польськомовних газетах ряд статей, серед яких на увагу заслуговують наступні: «В обороні тенденційності», «За організацію теми», «Ідеологічне», «Філософія СРСР», «Століття Гегеля». Олексюк також зробив вагомий внесок у дослідження творчості Т.Шевченка, Л.Українки та І.Франка. Серед

власної літературної творчості Олексюка вирізняється філософська повість «День отця Сойки». Після 2-ї світової війни радянська пропаганда витворила з постаті Олексюка (Тудора) символ письменника-борця за щасливе комуністичне майбутнє, проігнорувавши при цьому його здобутки в царині філософії (епістемології, психології) та їх зв'язок з філософією, що культивувалася у Львівській філософській школі.

III. Аналіз Олексюком поняття перцепції у Юма

Першою серйозною філософською роботою Олексюка, як вже говорилося вище, була його магістерська робота «Імпресія і ідея у Юма» (1926). Твори Юма широко популяризувалися у львівській філософській школі, Твардовський особисто перекладав і публікував твори Юма на польській мові. Юм був одним з перших філософів, який намагався провести чітку демаркаційну лінію між філософським та науковим поглядом на світ, і обґрунтувати неможливість наукового світогляду (наукової метафізики) і ця позиція імпонувала Твардовському.

Олексюк же береться до критики цього положення і знаряддя яке він використовує – це аналітичний метод, культивований Твардовським. Центральною проблемою свого дослідження Олексюк вибрав саме юмівське поняття «перцепції» як вихідний пункт юмівської філософії і взявся за ретельний і всебічний аналіз цього поняття, з метою виявлення його недоліків. З'ясовуючи значення поняття перцепції у Юма, Олексюк вміло використовуючи аналітичний метод розрізняє декілька розумінь цього поняття у Юма. Так, багатозначність поняття перцепції у Юма, згідно з Олексюком, особливо чітко проявляється, коли він розглядає відношення перцепції до предметів зовнішнього світу і перцепційного духа. Тут Юм намагався відповісти на питання, яким чином людина на основі сприймань утверджується в переконанні про незалежне від неї існування об'єктивно-предметного світу. Юм прийшов до висновку про існування двох точок зору: природної (наївної) і філософської (критичної). Перша з них не розрізняє сприйняття і зовнішнього предмета, для неї сприйняття і є саме тим предметом, в існування якого людина не сумнівається. Друга, навпаки, відрізняє сприйняття і предмет, хоч і заперечує їх незалежне існування. Олексюк показує, що коли Юм говорить про першу точку зору, то вживає термін «перцепція» і

«предмет» як рівнозначні поняття. Якщо ж перцепція – це те саме, що предмет, то це означає, що перцепція – це вже не тільки дія і навіть не її наслідок (образ).

«Чим є тоді перцепція? – запитує Олексюк. – не є дією, бо дія вимагає підмета для свого існування. Не є також витвором, бо витвір вимагає дії, а дія – існування предмета. На специфічно юмівському становищі є вона нічим іншим, як тільки психічним станом, який входить у певні зв'язки з іншими станами і який є їх наслідком, станом, про який ми не знаємо, звідки приходить і звідки відходить». Отже висновок, до якого приходить Олексюк, аналізуючи юмівське поняття перцепції може бути сформульоване так:

По-перше, Юм не вкладає в це поняття якогось однакового ідентичного змісту. Цей зміст змінюється у відповідності з тим колом питань, які розв'язує філософ, або, інакше кажучи, Юм підганяє його під те чи інше розуміння, яке в даний момент йому потрібне, вигідне, щоб обґрунтувати свої міркування. Він розуміє перцепцію то ширше, то вужче, то як всю свідомість, то тільки як імпресії і ідеї, то як діяльність духа, то як його витвір, то як сам дух, саму людину, то як щось, про що ми не можемо нічого сказати, крім того, що воно є.

По-друге, розуміючи суперечливість між цими різними поняттями перцепції, Юм різними спекулятивними міркуваннями хоче їх згладити, однак досягти мети ніяк не може, суперечливість між різними розуміннями перцепції, їх багатозначність роблять усю філософську систему вкрай суперечливою. Це пояснюється тим, що, як говорилося вище, перцепція кладеться в основу всієї філософської системи Юма

Висновок

Проведений розгляд аналізу Олексюком юмівського поняття перцепції виявляє, що метод і критична постава, яким послуговується український філософ повністю відповідають традиціям критицизму і аналітичному методу, культивованих у Львівській філософській школі.

References

- [1] С.Тудор «Твори», Київ 1959
- [2] Jan Woleński „Filozoficzna szkoła Lwowska-Warszawska”, Warszawa 1985